

Սիրեցեալ ժողովուրդ Հայոց,
Որ ի Հայաստան եւ ի Սփիւռս տարացրուեալ.

Երուսաղէմի Սրբոց Յակոբեանց բազմադարեան
Միաբանութիւնը, բազմահարիւր հայ ուխտաւորներով, ուխտի
ենք եկած Քրիստոսի ծննդեան սրբազան փարայրին եւ
մատրին, Բեթղեհէմի մէջ:

Այս պահուն, Քրիստոսի Ծննդեան 2000 ամեակին
առիթով, բացառիկ ուրախութիւն է, մեզի հետ աղօթակից
ունենալ Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետ, Նորին Սուրբ
Օծուքիւն Տ. Տ. Գարեգին Երկրորդ Սրբազնագոյն Կաթողի-
կոսը, նաեւ Կոստանդնուպոլսոյ Ամենապատիւ Տ. Մեսրոպ
Մուրափեան Սրբազան Պատրիարքը, ինչպէս նաեւ Սրբազան
ներկայացուցիչներ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Առաջին
Վեհափառ Կաթողիկոսին:

Պատմական այս դարադարձին, մասնաւոր
գոհունակութեամբ կը յիշենք ներկայութիւնը մեր Մայր
Հայրենիքի եւ Անկախացեալ Հայաստանի Նախագահ Տիար
Ռոպերթ Քոչարեանի, որուն կողքին կանգնած է Պաղեստինեան
Պետականութեան նախագահ Տիար Նասրը Արափաթը, իրենց
ազնուամեծար Տիկիններով, եւ պետական ներկայացուցիչ-
ներով:

Բոլոր Քրիստոնեայ ժողովուրդներուն ցնծութեան, Հայ
ժողովուրդը իր իւրայատուկ մեղեդին կ'աւելցնէ, Քրիստոսի
փառքին, յիշատակելով ազգովին իր վերածնունդին 1700
ամեակը, երբ բազմաչարչար Սուրբն Գրիգոր Լուսաւորիչն
մեր, 301 թուականին, հեթանոս Տրդատ Թագաւորի
բժշկութեամբ եւ ի Քրիստոս մկրտութեամբ, ապահովեց
յաւիտեանական փրկութիւնը Հայ սերունդներուն, դարձնելով
զանոնք "Ժառանգակից Քրիստոսի, եւ Տաճար Հոգւոյն
Սրբոյ":

Բեթղեհէմի եւ Երուսաղէմի եւ Սուրբ Երկրի սրբազան
վայրերուն մէջ, Հայկական պաշտամունքին երգն ու աղօթքը,
դարերու վրայ երկարող իրենց խորունկ ու յիշատակելի
կնիքն ունին դրած:

Դարերու փորձառութեան եւ տառապանքի բուրայով
ջրդեղեալ Հայ ժողովուրդին հաւատքի մաղթանգն է՝ լսել կոչը
խաղաղութեան իշխանին: Աննահանջ հետապնդել մարդերու եւ
ժողովուրդներու համերաշխ համակեցութեան երազը,
հակառակ Զարին կործանարար բոլոր սաղորանքներուն:

Այն ատեն միայն պիտի դադրին ռոբապարտ ցեղասպանութեան անմարդկային նախնիրները: Պիտի խնայուին սովալըլուկ մանուկներու սրտանմիկ մահացումները: Այն ատեն միայն, անտուն ու թափառական ընտանիքներ պիտի վերադառնան իրենց հայրենի տունը, եւ օրհնեալ երգիքի տակ, իրենց նակտի քրտինքով, պիտի վաստկին իրենց հացը եւ ապրուստը:

Ու սերունդներ իրենց դաստիարակութիւնը պիտի ստանան անկաշառ եւ արժանավայել իտէալներով ու ձգտումներով: Ու պիտի դառնան ռահվիրաներ, մարդկային իսկական քաղաքակրթութեան:

Քրիստոսի Ծննդեան Սուրբ Այրին եւ Տաճարին մէջ հաւաքուած, մենք եւս կ'աղօթենք որ, խաղաղութիւն եւ բարօրութիւն հաստատուի բոլոր ազգերու ժողովուրդներուն մէջ, եւ Քրիստոսի Ծննդեան 2000 ամեակը դառնայ աղբիւր շնորհաց եւ գոհութեան:

Եւ սակայն Քրիստոսի Ծննդեան 2000 ամեակը տարեդարձ մը չէ, այդ դարադարձի մը եւ հազարամեակի մը տեւողութեան վրայ երկարածգուող երազներու շարան մը: Սրբազան դաշինք մը ուխտի: Որ կրնայ եւ պէտք է փոխանցուի սերունդէ սերունդ:

Հայ Երուսաղէմի սրբավայրերուն օրհնութիւնը կը յղենք մեր ժողովուրդի զաւակներուն, որ ի Հայաստան եւ ի տարասփիւռ ցրուեալ, եւ կը յիշեցնենք թէ անհրաժեշտ է վերսկսիլ կարաւանը հայ ուխտաւորներուն, այնպէս ինչպէս դարեր շարունակ, մեր հայրերն են կատարեր, թերեւս աւելի դժուար պայմաններու մէջ:

Թող հնչէ միշտ հայաբարբառ երգը հրեշտակներուն, աւետելով աշխարհին.

«Քրիստոս Ծնաւ եւ Յայտնեցաւ:»

ԹՈՐԳՈՄ ԱՐԶ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
ՀԱՅ ՊԱՏԲԱՐԶ ԵՐՈՒՍԱՂԵՄԻ

Armenian Christmas in Bethlehem
18 January 2000

Dear Children of the Armenian Apostolic Orthodox Church All Over the World, and Men and Women of Good Will Everywhere:

"Glory to God in the Highest, and on earth peace, and good will toward men"

With the song of the angels to the shepherds proclaiming the birth of our Lord and Saviour Jesus Christ in Bethlehem, we welcome you all to this Christmas Eve worship in the Church of the Nativity here in Bethlehem.

This Christmas worship gathering tonight, relayed directly via satellite from Bethlehem to the whole world, is particularly special for us all since it greets the new millennium in the presence of His Holiness Karekin II, Supreme Patriarch and Catholicos of All Armenians, who has decided to be with us in the Holy Land this week on his first official visit abroad as the Supreme Head of the Armenian Apostolic Orthodox Church from Holy Etchmiadzin. It is equally a special pleasure for us to welcome in our midst Their Excellencies Presidents Mr. Yasser Arafat and Mr. Robert Kocharian, leaders of the Palestinian and Armenian peoples. Also, His Beatitude Archbishop Mesrob Moutafian the Armenian Patriarch of Constantinople (Istanbul), and the representatives of the Catholicos Aram the First of the Great House of Cilicia, as well as all those who have joined us tonight to partake in our joyful celebrations.

We are here tonight in this hallowed place in order to rejoice in the message of hope and salvation.

Indeed, it is in the Mystery of the Incarnation and the Nativity of Our Lord in a humble manger, just a few steps from where we are now standing, that lies the very ethos of our Christian faith. God so loved the world that he sent us His Only Begotten Son, who was incarnate and manifested, who was later crucified and died for us, and was resurrected again. This whole chain of events, starting with His birth and culminating in His Resurrection, lifts Christmas from the level of a fairy tale, that comes to us once a year, to that of the supreme divine act in human history.

The song of the angels assumes a special meaning today, as we greet the third millennium. For as we hear the angels announcing the miraculous birth, we must also realise that this message calls us to glorify God in all

things that *we are or we do*. But the message also calls out loudly for reconciliation amongst all peoples of the whole world - not least Palestinians and Israelis in the Holy Land. Be it in the multi-track peace-talks that are being conducted today, or in the efforts to defuse the tensions between the one people of Nazareth, we need to look out constantly for the good will that can make the peace a relevant and possible commodity. That is what the angels proclaimed to the shepherds, and therein lies our prophetic role as Christians witnessing to this Incarnational event tonight.

As Armenians, dispersed throughout all continents, we should pray for the Republic of Armenia, our Motherland, as well as for all Armenians in the Diaspora. Despite the many troubles both in Armenia itself - as evidenced recently with the tragic and fatal shootings in the Parliament - as much as abroad, we remain a proud people that carries with it a faith-centred and time-kept legacy. Children of the legendary heroes Haig and David of Sassoon, it is a unique privilege to have been the first recipients of the Christian faith as state religion in 301 AD. They have always been disciples of bridge-building across the world, and have met with steadfastness the challenges of the Holy Land as they walk hand in hand with their brethren on the path of real peace that comes with justice, dignity and security for all.

After two thousand years of His birth, it should hearten us that the life and message of the Son of God continues to attract men and women who find in Him the source of hope and certainty for their lives. And as human history has unfolded, with all its peaks and troughs, the announcement of the coming of God's reign has enabled people to face the future with confidence, while staking a critical challenge to all forms of human power.

May we always be drawn to the ineffable light shining forth from the One whom Christians confess as the Son of God and who has entered human history. And from the Holy Grotto in Bethlehem in Palestine, we wish a bountiful Christmas to all nations, and a new millennium of hope, compassion and peace, to all generations to come, for the glory of God the merciful and compassionate, for ever and ever.

ARCHBISHOP TORKOM MANOOGIAN
ARMENIAN PATRIARCH OF JERUSALEM